

Kuues lasteaiaõpetajate eesti keele koolitusseminar Tartus

3. ja 4. detsembril 2015. aastal toimus Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis ja Eesti Rahva Muuseumis lasteaiaõpetajate eesti keele koolitusseminar “Üki, kaki, kommi, nommi...”.

Alates 2010. aastast Tartus peetavate seminaride laiem eesmärk on tutvustada lasteaiaõpetajatele võimalusi emakeelepõhiste kultuuriväärtuste kujundamisel. Varasemate koolituste siduv temaatika on olnud mitmekesine: nt 2012. aastal keelekasutuse tähendus ja väärtused ühiskonnas, 2013. aastal eesti keel ja nimed/nimetamine, 2014. aastal eesti keel ja värvid/värvused. Kes lastepärimuse ja laste mängueluga hästi kursis, mõistab, et sedapuhku on pealkirjaks laenatud esimene rida tänapäeva ühest levinumast laste liisusalmist *Üki, kaki, kommi, nommi, / vanamees hüppas üle pommi, / hiired kõdistasid nabast, / sina oled mängust vaba!* Pealkiri annab ühtlasi vihje, et seekord moodustasid kandva sisulise selgroo eesti keele mitmekülgsed seosed numbri- ja arvumaailmaga, nii ettekanded kui ka töötoad käsitlesid arvsõnade ja arvude temaatikat keeles, kultuuripärandis ja folklooris laiemalt.

On saanud traditsiooniks, et seminari esimene päev on akadeemilisemat laadi: sõna saavad kirjanikud, teadlased, muuseumitöötajad ja alushariduse praktikud. Avatervitusega esines Eesti Kirjandusmuuseumi direktor Urmas Sutrop, kes tegi põgusa sissevaate ka arvuteemasse, kirjeldades arvude erisugust kasutust eri rahvastel ja eri keeltes.

Tartu Ülikooli eripedagoogika osakonna logopeedia ja õpiraskuste teooria lektor Merit Hallap pidas sisuka avaettekande lapse kõne arengust, rõhutades selles protsessis lasteaiaõpetaja kui võtmeisiku rolli. Oluliste aspektidena tõi ta esile mõistmist, mis on olulisem kui kõnelemine, tunnetustegevust, suhtlemist ja lapse koostegevust täiskasvanuga, varase kõnelise mahajäämuse märkamist. Merit Hallap nimetas ka jutustamise tähtsust, mispuhul on täiskasvanu ülesanne anda lapsele ette sobivad lühikesed jutumallid.

Varasematel keelekoolitustel on sõna saanud lastekirjanikud, seekord oli aga esimest korda kutsutud esinejaks kunstnik, nüüdseks juba üle 20 aasta *Postimehe* karikaturistina töötav Urmas Nemvalts, kes viimasel ajal on üha enam illustreerinud lasteraamatuid. Väga isiklikku laadi ettekandes tuli jutuks, kuidas algas Urmas Nemvaltsi kunstnikutee (koolipoisina oli joonistamistundides hindeks tihtipeale “kaks”), et lasteraamatute illustreerimine on hoogu saanud tänu oma lastele (tänu poegadele on sündinud koostöös Contraga *Poiste aabits*) ja et teksti illustreerida, peab see kunstnikule huvi pakkuma. Mürakarude koomiksitate autoriga tuli mõistagi juttu sellestki, kui oluline on kunstnikule keel ja sõnastamine, kuidas suhtuda sellesse, et paljud lapsed õpivad tänapäeval lugema esmalt just pildiribale kirjutatud tekstide abil.

Otsesemalt arvutemaatikaga seostusid neli Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristide ettekannet, mis olid pühendatud meid ümbritseva arvumaailma sõnastamisele rahvaluules, pärimustekstide keeles ja kujundiloomes. Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna juhataja, juhtivteadur Mare Kõiva tegi üldistava sissevaate arvudest eestlaste, aga ka teiste rahvaste usundilises maailmapildis ning tões, et arvud on rahvaluules nii loendamise-, arvutamise- kui ka mõõtühik, nad on olulised müütides ja rituaalides, maagilistes tavades ja arstimisriituses, loitsudes, lastefolklooris, igapäevases kombetikus. Ettekanne kordas üle meie tavamõtlemisest tuntud arvude sümboltähendused,

nt seitse kui õnnetoov arv või kolmteist paha ja õnnetustega seonduv arv, kuid pakkus palju lisateadmisi.

Eesti Rahvaluule Arhiivi muinasjutuprojekti assistent Kärri Toomeos-Orglaan pidas põneva ettekande kolmest pörsakesest seitsme põialpoisini ehk arvudest muinasjuttudes. Üks seostub muinasjuttudes kangelasega, kaks kangelase ja tema vastasega, kolm (kolmarv) suure hulga, rohkuse, paljususega. Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule dotsent Tiiu Jaago kõneles arvsõnade mitmekesistest avaldumisviisidest eesti regilaulukeeles, keskendudes mitmetele regilauludele, nt “Meie õues õunapuu”, “Kolm metsa”, “Kupja kolm tütart”, ja innustas ka kuulajaid kaasa laulma.

Eesti Kirjandusmuuseumi vanemteadur Piret Voolaid vaatles kirevat arvumaailma folkloori lühivormides – vanasõnades ja mõistatustes. Arvsõnad ehk numeraalid esinevad otseses tähenduses, kuid osalevad kujundiloomes, luues poeetilise heakõla (alliteratsiooni), parallelismi (vastandused, paarid, kolmikloetelud, pikemad loetelud).

Vanasõnades on olulisemad numeraalid üks, üheksa, kolm, seitse, mis langevad kokku arvude kultuuriliste tõlgendusmuustritega. Mõistatustes aitavad arvud kirjeldada lahendobjekti tunnuseid (nt somaatilised koostisosad: *Üks hani, neli nina? Padi*) ning osalevad metafoorsetes ülekannetes.

Esimese päeva õhtupoolikul esitleti kirjastuse Avita vastilmunud tööraamatuid. Alushariduse toimetaja Pille Arnek tutvustas neljast väljaandest koosnevat sarja “Mängukool” (neli raamatut koos CD-ga 2-3-, 3-4-, 4-5-, 5-6-aastastele), mis on mõeldud lastele koos täiskasvanutega harivaks-arendavaks tegutsemiseks. Pika päeva lõpetas Kolme Pörsakese teadusteater. Õpilasfirmana startinud ettevõtte asutajad on Tartu Hugo Treffneri Gümnaasiumi noored, nüüdseks on ettevõtte laienenud Tartust kaugemale ning korraldab teadusetendusi ja -ringe (lasteaia)lastele ning teaduskavasid täiskasvanutele, seletades loodusnähtusi ja loodusteaduste põhiprintsiipe põnevate vaatamänguliste katsete kaudu.

Koolituse teine päev Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas oli suunatud praktiliste oskuste ja kogemuste omandamisele. Õpetajaid tervitas ERMi direktor Tõnis Lukas, kelle lühisõnavõtt koondus valmiva muuseumihoone paljutöötavate võimaluste ümber. Astrid Tuisk tutvustas Eesti Rahvaluule Arhiivi mängude andmebaasi www.folklore.ee/ukauka/, mille eesmärk on koondada ning teha kasutajatele kättesaadavaks arhiivis leiduvaid mängukirjeldusi. Põgusalt peatus ta esimesel lastele suunatud lastemängude kogumisvõistlusel 1934.–1935. aastal, aga ka Tartu Ülikooli omaaegse rahvaluuleprofessori Walter Andersoni juhitud lastelaulude kogumisel 1920.–1930. aastatel. Plaanipäraselt hakati lastemängudele tähelepanu pöörama 1970. aastatel, rohkelt kirjutasid lapsed oma mängu üles aga aastail 1992 ja 2007 laste- ja noortefolkloori kogumisvõistluste käigus. Ettekanne päädis Eesti Kirjandusmuuseumi ja OÜ Loovhoog koostöös valmiva omanäolise kaardipaki *Head Eesti mängud* esmatutvustusega – osalejad said oma käes hoida proovipakki, mis tänavu on leidnud oma koha juba poeriilulitel.

Hea tagasiside sai osalejatelt kaks paralleelselt toimunud töötuba. Eesti Rahvaluule Arhiivi teadur Janika Orase juhitud töötoas “Ringmängu mõnu” räägiti ringmängutraaditsioonist enne ja nüüd, mängiti läbi mitmeid traditsioonist tuntud ja arvumaailmaga seotud ringmänge, nagu “Üks üks ja kaks ühte”, “Adamal oli seitse poega”, “Palgamaksmise mäng” jpt.

Eesti Rahva Muuseumi giid-metoodiku Virve Tuubeli juhitud töötuba “Kui tütarlaps põlvepikkune, siis veimevakk vaksakõrgune” näitas muuseumi võimalusi arvuteema käsitlemisel. Esimeses pooles vaadeldi, kuidas vanasti mõõdeti aega, pikkust ja mah-

4. detsembril 2015 tutvusid lasteaijaõpetajad Eesti Rahva Muuseumis muuseumi võimalustega arueteema käsitlemisel. Töötuba juhib muuseumi giid-metoodik Virve Tuubel (seisab). Alar Madissoni foto 2015.

tu. Töötoas tutvuti vanarahva kalendriga – räägiti aja kujutamisest ajarattana, mille moodustasid suvine (jüripäevast mihkclipäevani) ja talvine poolaasta (mihkclipäevast jüripäevani) oma tööde ja tähtpäevadega. Korraldati üle kuude rahvapärased nimetused ja omandati tuntumate rahvakalendri tähtpäevade loendamise ja arvepidamise võtteid. Töötoa teises pooles tuli osalejatel näidata üles leidlikkust ja loomingulisust ning luua ise mängu rahvapäraste mõõtmis- ja pikkusühikutega, appi tuli võtta nt süld (kõrvallesirutatud käte vahemaa), jalg (jala pikkus), vaks (väljasirutatud põidla ja esimese või keskmise sõrme vahekaugus), põlv (vahemaa maast põlveni), näpuotsa- ja sületäis.

Seminaril osalejatel paluti kirjalikult ette valmistada ja kaasa võtta üks arvude- numbritega seotud mäng, mida on lasteaiatöös kasutatud. Koolituse viimane töötuba “Kolleeegilt kolleeegile” oligi kaasavõetud arvumängude tutvustamine, millest kujunes lõbus ja kasulik kogemuste vahetamine.

Koolitusseminari korraldamine on olnud algusest peale suurepärase näide erinevate institutsioonide viljakast koostööst. Seekord kandsid korraldamisel põhiraskust Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Rahva Muuseum ning Eesti Haridus- ja Teadusministeerium. Seminar sai teoks tänu haridus- ja teadusministeeriumi finantstoele. Koolitusseminari kava, lisamaterjalide ja ettekannete esitlus- ja videofailidega on võimalik tutvuda kodulehel <http://www.folklore.ee/kp/lp/2015>. Teave kõigi varasemate koolituste kohta on leitav kodulehelt <http://www.folklore.ee/kp/lp/>.

Koolitusseminaride korraldamisest on saanud püsiv traditsioon ja aasta pärast võib Tartus oodata juba seitsmenda lasteaijaõpetajate eesti keele koolitusseminari toimumist. Korraldajad julgusid välja anda vekslid, et see leiab aset Raadil Eesti Rahva Muuseumi uues suursuguses hoones, mis avatakse pidulikult 22. septembril 2016.

Piret Voolaid